

Aleksander Łętowski.

Dycezya Mińska.

4)
(dok.)

Srodze zniszczony przez Tatarów w końcu wieku XVI Bobrujsk niehawem podźwignął się z upadku i słynął szczególnie za Władysława IV, ku czemu nientało się przyłożyli jezuici, zakładając tam szkoły (np. akademicką podwydziałową), szerząc wogóle oświatę. Za Janu Kazimierza jednak Bobrujsk znów przechodził ciężkie koleje: zdobyty i złupiony przez dzikie hordy kozackie długo nie mógł być odebrany napastnikom, lubo wojska nasze oblegały go pod dowództwem mężnych wodzów: Gąsiewskiego i Wołowicza. Dopiero Janusz Radziwiłł, po zdobyciu Mozyrza, podsunął się pod Bobrujsk i zmusił kozaków do poddania się.

Z liczby kilkunastu do r. 1865 parafii obrzyimi dekanat bobrujski posiada obecnie tylko 4: w Bobrujsku, Hłusku, Chromcach i Świsłoczy. Kościół w Hłusku boleśnie na sobie odczuł rząd Sęczykowski, jako dziekana bobrujskiego. Starożytna ta miejscina, nad rzeką Ptyczą, za Rzeczypospolitą należała do województwa nowogródzkiego. W w. XV stanowiły dobra hłuskie własność Holszańskich, potem Pohubińskich, Chodkiewiczów, wreszcie w XVII w. należały w połowie do Pohubińskich, w drugiej zaś połowie do Czartoryskich.

Hłusk posiada ładną świątynię, fundacy

dawnych swych właścicieli, bardzo bogato ongi uposażoną i zawierającą kosztowne naczynia kościelne, szczerzobite, wysadzone drogiemi kamieniami. W dobie powojennej kościół hłuski postanowiono zamknąć, ku czemu podobno bardzo zachęcała jego zawartość. „Kanonik” Sęcz., nie wiedząc zapewne o zamiarze administracji co do aneksyi Domu Bożego, okradł go: wywiózł wszystkie przedmioty najkosztowniejsze i sprzedał je żydom. Nigdy chyba tak dosadnie się nie sprawdziło znane przysłowie: „nie ma tego złego, co by na dobre (czasem) nie wyszło” - jak w tym wypadku. Pan „kanonik” swym czynem nie tylko uwolnił wiernych od swej persony, gdyż go zamknęto na 2 lata w klasztorze franciszkanów w Grudnie, a potem wysłano z kraju naszego do Taszkentu na kapelana wojskowego, lecz i wybawił kościół hłuski od zagłady: od chwili okradzenia go przez S. nie spędzał on już więcej snu z powiek administracji; aneksyi jego zaniechano, starodawna świątynia ocalała i istnieje dotąd. Dziwnie się czasem plecie...

Na zakończenie swych luźnych uwag o dycezyi mińskiej, pozwolę sobie podać jeszcze czytelnikom nieco wiadomości o tych miejscowościach, których mieszkańcy po powstaniu sty-

czniowem zostali wcieleni do wyznania urzędowego, o czem jest mowa wyżej, a także o najstarszej w całej dycezyi parafii w Hajnie.

Dubrowy, zwane także i Dąbrowy, osada starożytna w pow. mińskim, na pograniczu pow. wilejskiego, o milę od Radoszkowic. W pobliżu Dubrow leży tradycyjna Góra Dziewicza, albo Dziewicza Góra. Przechowuje się o niej dotąd podanie wśród ludu, że na tej wyniosłości mieszkała ongi uroczą dziewczoja, o której rękę ubiegali się jednocześnie dwaj młodzieńcy. Temu postanowiła dziewczica oddać swą rękę, który w gonitwie przescignie swego współzawodnika. Wścigi te atoli były w skutkach aplakane: obaj z wyczerpania padli nieżywi. Ludność miejscowa — jak głosi dalekie podanie — za karę żywcem białogłową pogrzebała; obu młodzieńców pochowano w grobie wspólnym. Nad jej grobem urosła brzoza płacząca, na ich mogile — dwa dęby. Drzewa te dotąd się przechowały i starsi ludzie wskazują na nie, jako na dowody, potwierdzające opowieść powyższą, przy czem samą nazwę Dubrow wywodzą od owych dwóch dębów. Takie jeszcze podanie o górze przy Dubrowach: stał na niej ongi wspaniały kościół, który się zapadł potem w ziemię w czasie mszy, wraz z całą zawartością, dzwonami, nawet księdzem i organistą. Dzwony słychać jakoby i teraz pod ziemią.

Dubrowy — to miejsce urodzenia Bened. Dybrowskiego, przyrodnika polskiego.

W XVI wieku Dubrowy należały do Radziwiłłów, w XVII w. do Hlebowiczów i Sapiech, wojewody wilejskiego, w XVIII w. do Adama Chmury, wojewody mińskiego, który też zbudował tam kościół farny, zabrany po powstaniu r. 1863 na cerkiew.

Stanowiły ongi Dubrowy część hrabstwa zasławskiego.

W XIX wieku Dubrowy należały do Prószyńskich, potem do Lubańskich.

Po aneksyi w 1808 r. kościoła dubrowskiego i zaliczenia miejscowej ludności katolickiej do liczby wyznawców prawosławia, garść pozostałych katolików, którzy nie ulegli i maskardzie religijno-politycznej się nie poddali, włączono do parafii sąsiedniej w Rakowie.

Zasław litewski, w pow. mińskim, o 2 mile od Mińska lit., leży nad Świsłoczą. Należał ongi do Hlebowiczów, potem do Sapiechów, Przeczdzickich, wreszcie do Prószyńskich. Skon-

fiskowany podczas powstania, przeszedł w posiadanie p. Chomientowskija, od którego pozwolono niedawno odkupić go spadkobiercom dawnych właścicieli, Prószyńskich.

Do 1832 r. Zasław posiadał klasztor dominikanów i przy nim kościół, oprócz tego zaś drugi kościół parafialny. Klasztor skasowano podczas ogólnej rumacyi klasztorów na Litwie, w r. 1832, kościół zaś dominikański obrócono na cerkiew. W r. 1866 także los spotkał i kościół parafialny. Tym więc sposobem liczba Domów Bożych w Zasławiu z 2 spadła do 0. Przed trzema laty wzniesiono w Zasławiu kaplicę.

Wołma. Aż trzy Wołmy posiada b. województwo mińskie, w tem dwie w pow. mińskim, trzecią w ihumeńskim. Najbardziej jest znana Wołma w pow. mińskim — miasteczko i dobra, w pobliżu Kajdanowa. Do roku 1866 Wołma posiadała starożytny kościół parafialny, wzniesiony w r. 1474—6 przez Domaszewiczów. W r. 1866 kościół przerobiono na cerkiew, parafię zaś podzielono na dwie części i wcielono częściowo do parafii w Rakowie, częściowo zaś w Kamieniu.

Rubieżewicze, również w pow. mińskim, własność ongi Radziwiłłów, potem Wittgensteińów (przez księżniczkę Stefanię Radziwiłównę). W końcu XIX w. zostały sprzedane Rosjaninowi przez księżną Hohenholce, siostrę Wittgensteina, z nakazu władzy: księżna H. jest pruską poddanką. Kościół parafialny rubieżewicki, wraz z większością parafian w r. 1866 zabrano na prawosławie.

Stołowicze czyli Stwołowicze, położone w pow. nowogródzkim, nad Szczarą, pomiędzy Stuckiem a Nowogródkiem. W połowie XV w. Kazimierz Jagiellończyk nadał St. Niemiru Romanowiczowi, stolnikowi. W XVI w. Mikołaj Krzysztof Radziwiłł, zwany Sierotką, wraz z Pocięjkami, dobrami poblizkimi, nadał Stołowicze zakonowi kawalerów maltańskich, zastrzegając, aby w tej nowej komandoryi Radziwiłłowie mieli pierwszeństwo, oraz, aby szlachta polska z Litwy miała większe przywileje od szlachty koronnej.

Pierwszym komandorem był syn Sierotki, Zygmunt. Wykształcony we Włoszech, posiadał dużo smaku artystycznego i przyłożył się do upiększenia Stołowicz pod względem architektonicznym, co dość skutecznie i radykalnie w XIX w. zniszczono i zepsuto. Po Zym. Radziwiłł komandorami stołowickimi byli kolejno: dwaj bracia Judyccy, Michał Pac, Michał Dąbrowski, hr. Maurycy de Saxe, syn poboczny Augusta II i Urszuli Bohuszówny, stolnikówny

litew. Za Augusta III odjęto komandoryę hr. de Saxe i dano Bartł. Steckiemu, po którym objął ją Mikołaj Radziwiłł, ordynat klecki, wreszcie jego syn, Ludwik, który był ostatnim komandorem stołowickim.

Po drugim rozbiore Rzeczypospolitej zakon Kawalerów Maltańskich rozwiązano, dobra i miasteczko Lachowicze wcielono do ordynacji kleckiej, przyczem samo miasto wyniesiono do godności głównego grodu ziemi stołowickiej, tak, jak Nowogródek był miastem naczelnem ziemi nowogródzkiej, Słonim zaś ziemi słonimskiej. Trwało to jednak krótko.

Po trzecim rozbiore Polski utworzeniu przez Katarzynę w roku 1795 gubernii słonimskiej¹⁾, ziemię słonimską skasowano. Dekanat słonimski liczył do r. 1863 jedenaście parafii, z których po powstaniu styczniowym skasowano 8. W roku 1868 zniesiono ten dekanat stołowicki, włączając go do nowogródzkiego, kościół zaś przeobrażono na cerkiew, przyczem zabrano i ślicznie rzeźbioną w Rzymie statuetkę Matki Boskiej Loretańskiej.

Zadzwieja, położony również w pow. nowogródzkim, posiadał do r. 1866 dawny kościół, który obrócono na cerkiew, zapędzając wiernych do innej owczarni.

Lachowicze, ongi w województwie nowogródzkim, obecnie w pow. słuckim, posiadają jeden z nielicznych w kraju meczetów tatarskich.

W XVII w. Lachowicze należały do Chodkiewiczów. Słynny nasz hetman, Karol Chodkiewicz, wznosił w Lachowiczach zamek, który był ulubionym miejscem jego pobytu.

Stanowiły potem Lachowicze własność Sapiechów, w dobie zaś rozbiorowej Ignacego Masalskiego, biskupa wileńskiego. Ponieważ Lachowicze były wtedy twierdzą, przeto na sejmie uchwalono, aby tą fortecą władało państwo.

Biskupowi Masalskiemu dano wzmian trzy starostwa na Żmudzi.

Jako twierdza Lachowicze odegrały pewną rolę w naszej historii, mianowicie w XVII i XVIII w. Naprzykład, w r. 1660 Judycki, wojski rzeczycki, uporczywie bronił tej fortecy, mężnie odpierając ataki moskiewskie pod dowództwem Chowańskiego i trzymał go pod twierdzą tak długo, aż nadszedł ze swym wojskiem Stefan Czarniecki wraz z hetmanem Pawłem Sapiehą. Nieprzyjaciela napastującego wojsko polskie zniszczyło całkowicie, zdobywając oboz wraz z wielkimi kosztownościami.

Opis tej sławnej

bitwy zamieścił Pasek w swych „Pamiętnikach” na str. 90. Jan Kazimierz uwolnił w nagrodę dobra Judyckiego od wszelkich podatków na lat 30

ZABYTKI POLSKIE.

KOŚCIÓŁ W DZIETRONKACH, POW. WIELIŃSKI.

Jed. ze zb. Pol. Tow. Krajow.

¹⁾ Gub. słonimska, utworzona w r. 1795 z powiatów: słonimskiego, nowogródzkiego, lidzkiego, grodzieńskiego, wołkowyskiego, prużańskiego, kobryńskiego i brzeskiego, istniała tylko rok jeden:

w r. 1796 złączono ją z wileńską pod nazwą „litewskiej”. W r. 1801 powstała gub. grodzieńska.

i wypłacił mu 21,400 złotych tytułem bonifikacji za poniesione w dobrach uszczerbki.

W pierwszej połowie XVIII w. Łachowicze, w których się zamknął Mazepa, stronnik Stanisława Leszczyńskiego, z wielkim trudem, kosztem ogromnych ofiar były zdobyte przez wojska Piotra Wielkiego.

Kościół farny łachowicki, wzniesiony przez Karola Chodkiewicza, gdy spłonął doszczętnie, odrestaurował Michał Masalski, hetman wielki litewski.

W podziemiach tego kościoła, w r. 1806 zabranego na cerkiew, spoczywają zwłoki Tadeusza Reytana, o czym niewiele z nas pamięta, a jeszcze mniej wie!

W końcu XVIII w. było utworzone hrabstwo łachowickie przez Szymona Kossakowskiego. Do rodziny Kossakowskich należą też Łachowicze obecnie.

Hajna, nad rzeką tejże nazwy, ongi własność wielkich książąt litewskich. Wspominałem już wyżej, że w Hajnie ufundowano za Jagiełły jeden z siedmiu najstarszych kościołów na Litwie. Roku jego powstania nie podobna ściśle określić: Długosz, Kromer, Strykowski i Marcin Bielski różnią się nieco pod tym względem. Niewątpliwie jednak świątynia ta powstała w r. 1586 lub 1587. Pierwotny ko-

ZABYTKI POLSKIE.

pal. M. Wład. r. p.

OLYMPIA KARCZMA W POKOJACH POW. GOSIĘDZI.

ściół drewniany po 400-letniem jego istnieniu z gruntu przebudowali: Radziwiłł i Cydzik (rok 1788). W roku 1805 świątynię zabrano na cerkiew, parafian zaś przyłączono do parafii w Łohojsku, po zaanektowaniu na rzecz skarbu lub duchowieństwa prawosławnego rozległych dóbr kościelnych, nadanych ongi przez jego fundatorów.

Zygmunt I stary obchodził ongi w Hajnie nader uroczyste zwycięstwo nad Moskwą, odniesione przez nasze wojska pod dowództwem Konstantego Ostrońskiego.

W połowie XVII w. starostą w Hajnie był Mikołaj Sapieha, sławny ze swej wariety w guście i walki z czarownikami, z którymi się procesował i wyjednywał na nich w Nowogródku, w sądzie trybunałskim dekrety śmierci.

